tyvūs, archeologinės vertės neturintys (XX a. metaliniai dirbiniai ir jų fragmentai, statybinės atliekos). Žvalgytoje teritorijoje rasti 78 informatyvūs radiniai. Monetų grupę sudaro XVI–XIX a. cirkuliavę pinigai. Seniausia kaldinta moneta – Žygimanto Senojo (1506–1548) sidabrinis 1511 m. pusgrašis. Žvalgytos teritorijos P dalyje, tarp Panevėžio savivaldybės ir banko pastatų rasta sidabrinė moneta – Ispanijos 1713 m. 1/12 talerio dalis, *Bistum Franz Arnold von Meternich* (1704–1718) (6 pav.). Metalinių dirbinių grupę sudarė aprangos detalės (juostinis žiedas, sagos), papuošalai, pašto plombos, šovinių šratai, buities įrankiai ir jų detalės, pasagos. Atskirą radinių grupę sudarė koklių, keraminių ir stiklinių indų šukės. Šie radiniai rasti ties aikštės PV kampu, kurio vietoje nustatytas 15 cm storio XVII–XIX a. pažeistas kultūrinis sluoksnis. Tirta iki 90 cm gylio nuo esamo paviršiaus.

The investigation on Respublikos Street and in Laisvės Square

In 2019, two trenches were excavated in Panevėžys: a 27 m² trench on Respublikos Street and a 40 m² trench in the SW part of Laisvės Square, and a total of 2350 m² were surveyed (Figs. 1, 2). Two cultural layer horizons were identified in the trench on Respublikos Street (Fig. 3). The upper from the second half of the 19th – early 20th century was 20–35 cm thick and contained stone paving from the late 19th – early 20th century. The lower, 18th – early 19th-century one was 35–40 cm thick and contained 18th-century stone paving and a fieldstone foundation. Finds characteristic of the late 17th–19th centuries: a brooch, coins, a postal seal (Fig. 4), a belt buckle, glass shards, sherds of thrown ceramic vessels, stove tile fragments, a pellet, nails, and animal bones, were discovered in the trench.

The trench excavated in Laisvės Square revealed a rich, 25–37 cm thick, late 17th–18th-century cultural layer with finds, well preserved second half of the 17th–18th-century stone street paving (Fig. 5), and finds characteristic of the 17th–18th centuries: a flint striker, a lock, a coin, horseshoes, horseshoe nails, leather clothing elements, glass shards, sherds of hand thrown ceramic vessels, stove tile fragments, nails, and animal bones. Sterile soil was reached in the trench at a depth of 1.38–1.61 m.

A 15 cm thick, 18th–19th-century cultural layer and layers disturbed by digging in the 20th century were identified during the field survey in Respublikos Street. First half of the 20th-century stone paving was unearthed in the surveyed area in Laisvės Square. Part of a 15 cm thick, 17th–19th-century damaged cultural layer was identified in the SW corner of the square. In the rest of the investigated area, layers disturbed by digging in the 20th century and fill layers were recorded to a depth of 90 cm. 16th–19th-century finds were discovered: coins (Fig. 6), ornaments (a small medal, a ring), shotgun pellets, postal seals, a small weight, a small medal, buttons, horseshoes, a candlestick base, and sherds of hand thrown ceramic vessels.

Dovilas Petrulis

Žvalgomieji tyrimai Panevėžyje

2019–2020 m. Panevėžio miesto istorinėje dalyje (UK 31872), Laisvės aikštėje ir jos prieigose, vykdant infrastruktūros ir aplinkos tvarkymo darbus, atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Laisvės aikštės teritorijoje, Povilo Plechavičiaus skvere, Elektros, Klaipėdos, Respublikos, Vasario 16-osios gatvėse ištirtas 51 šurfas ir 2 perkasos, iš viso 134,88 m² plotas. Archeologiniai tyrinėjimai Panevėžio miesto

1 pav. Panevėžio Laisvės aikštė XX a. pradžioje (Senasis Panevėžys, Henriko Grinevičiaus atvirukų ir fotografijų kolekcija, Panevėžys, 2015, p. 47).

Fig. 1. The early 20th-century cultural layer in Laisvės Square, Panevėžys

2 pav. Laisvės aikštėje, šurfe 2 fiksuotas XVII a. pabaigos – XVIII a. kultūrinis sluoksnis. D. Petrulio nuotr.

Fig. 2. The late 17th–18th-century cultural layer recorded in test pit 2 in Laisvės Square

istorinėje dalyje, Laisvės aikštėje ir jos prieigose vyko 2007–2017 m. *(ATL 2007 metais*, 2008, p. 368–370; *ATL 2008 metais*, 2009, p. 369–371; *ATL 2010 metais*, 2011, p. 146–148; *ATL 2010 metais*, 2011, p. 368–371; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 639; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 417–420; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 507; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 547; *ATL 2017 metais*, 2017, p. 713).

Panevėžio miesto Laisvės aikštė ir aplink ją esančios gatvės bei plotai apima centrinę miesto dalį – Naująjį Panevėžį. Naujasis Panevėžys, įsikūręs kairiajame Nevėžio upės krante ir nuo senamiesčio nutolęs apie 1,4 km, nuo XVI a. formavosi iš gyvenvietės ar valdos šalia valstybinio Panevėžio dvaro. Minima, kad XVI a. pabaigoje Panevėžyje buvo 64 smuklės ir 11 mėsinių. Naujajame Panevėžyje paminėtas turgus ir 3 gatvės. Gatvės buvo be pavadinimų, todėl jų padėtis lokalizuojama pagal kryptis. Laisvės aikštė ir jos aplinka nuolat keitėsi. 1809 m. Naujojo Panevėžio inventoriaus aprašyme surašyti 205 sklypai su 7 mūriniais ir 156 mediniais pastatais. Tuo metu aikštėje stovėjo mūrinė kavinė (kafenhauzas), medinė smuklė, 12 krautuvėlių su sandėliais (Miškinis A., Panevėžio urbanistinė raida iki 1871–1872 m., *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993, p. 22). 1826–1839 m. Turgaus arba Rinkos, taip buvo vadinama tuo metu centrinė miesto aikštė, buvo išgrįsta akmenimis (1 pav.).

Laisvės aikštėje ištirta 15 šurfų ir 2 perkasos – bendras 57,75 m^2 plotas. Šurfe 1 fiksuotas 20 cm storio XVII–XIX a. neintensyvus kultūrinis sluoksnis ir XX a. I pusės akmeninis grindinys (2 pav.). Šurfe 2 fiksuotas tamsaus juodžemio su priemoliu 65 cm storio XVII a. pabaigos – XVIII a. intensyvus kultūrinis sluoksnis. Nuo 1 m gylio fiksuotas to paties laikotarpio akmeninis grindinys. Kultūriniame sluoksnyje 81–155 cm gylyje rasta geležinio peilio geležtė, 2 juostinių žalvarinių apyrankių fragmentai, 3 sagos, 2 pasagvinės, 1730 m. 1 denga, žiestų keraminių indų šukių, gyvulių kaulų. Šurfe 3 fiksuotas XIX a. pažeistas 20 cm storio kultūrinis sluoksnis ir XX a. I pusės akmeninis grindinys. 72 cm gylyje rasta moneta – XIX a. I pusės (1812 m.?) 2 kapeikos. Šurfuose 4–5 fiksuoti 15–65 cm storio XVIII–XIX a. pažeisti perkasimų kultūriniai sluoksniai su grindinių

liekanomis. Juose rasta keraminių žiestų indų šukių. Šurfuose 6–8, 10–12, 14, 15 fiksuoti XX a. perkasti sluoksniai. Šurfe 9 fiksuotas XIX a. 30 cm storio neintensyvus kultūrinis sluoksnis. Šurfe 13 atidengtas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios mūrinis 60 cm pločio, 2,5 m ilgio betoninis pamatas, fiksuotas 82 cm storio kultūrinis sluoksnis. 56–132 cm gylyje kartu su statybinėmis griuvenomis rasta keraminių ir stiklinių indų šukių, koklių fragmentų, gyvulių kaulų. Perkasoje 1 fiksuoti 1,46 m storio perkasti XX a. susiformavę sluoksniai. Perkasoje 2 fiksuoti XX a. perkasti sluoksniai, nustatytas 10 cm storio neintensyvus perkasimų pažeistas pilkos žemės XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis. Joje 20–72 cm gylyje rastas Jono Kazimiero Vazos XVII a. II pusės šilingas, žiestų keraminių ir stiklinių indų šukių. Įžemis šurfuose ir perkasose pasiektas 0,62–1,6 m gylyje.

Povilo Plechavičiaus skvere ištirti 5 bendro 12,75 m^2 ploto šurfai. Šurfuose 1, 3, 4 fiksuoti XIX–XX a. susiformavę perkasimų pažeisti 41–48 cm storio kultūriniai sluoksniai su pavieniais radiniais. Šurfe 2 fiksuotas 2,47 m storio XX a. perkasimas. Šurfe 5 fiksuotas 59 cm storio XVIII–XIX a. susiformavęs pažeistas neintensyvus kultūrinis sluoksnis. Jame rasta XVIII–XIX a. keraminių žiestų indų šukių. Įžemis šurfuose fiksuotas 78–298 cm gylyje.

Elektros gatvėje ištirti 7 bendro 14,84 m^2 ploto šurfai. Šurfuose 30, 32 fiksuotas XIX a. – XX a. pradžios susiformavęs perkasimų pažeistas 32 cm storio kultūrinis sluoksnis su radiniais. Šurfe 32 fiksuoti pastato pamatų fragmentai. Šurfuose 34–36 fiksuotas XVIII a. – XX a. pradžios 77–104 cm storio kultūrinis sluoksnis su radiniais, atidengti XIX a. – XX a. pradžios akmeniniai grindiniai (3 pav.). Šurfe 34, 97–182 cm gylyje, tamsiai pilkų žemių sluoksnyje rasta keraminių žiestų indų šukių, koklių fragmentų, XVIII a. 1 poluška (?), Karolio XI (1660–1697 m.) šilingas, pašto plomba. Šurfuose 31, 33 fiksuoti XX a. perkasti supiltiniai žemių sluoksniai. Šurfe 36 nuo 2,2 m gylio tęsėsi užburpėjęs, su sąnašinėmis liekanomis, potvynių ir atoslūgių suneštas Nevėžio ir Sirupio upių pakrančių sluoksnis. Įžemis šurfuose pasiektas 71–164 cm gylyje.

3 pav. Elektros gatvėje, šurfe 35 fiksuotas XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis. D. Petrulio nuotr.

Fig. 3. The 18th–19th-century cultural layer recorded in test pit 35 on Elektros Street

4 pav. Respublikos gatvėje, šurfe 16 atidengtas XVIII a. – XIX a. pradžios akmeninis grindinys. D. Petrulio nuotr.

Fig. 4. 18th – early 19th-century stone paving unearthed in test pit 16 on Respublikos Street

Klaipėdos gatvėje ištirti 5 bendro 7,8 m² ploto šurfai. Šurfuose 6–9 fiksuoti XIX–XX a. perkasimų pažeisti 19–36 cm storio kultūriniai sluoksniai. Šurfuose 7, 8 po asfalto sluoksniu fiksuoti XX a. I pusės akmeniniai grindiniai. Šurfe 10 fiksuotas 2,2 m storio XX a. perkastas žemių sluoksnis. Įžemis, molio sluoksnis šurfuose fiksuotas 65–265 cm gylyje.

Respublikos gatvėje ištirti 6 bendro 16,2 m² ploto šurfai. Šurfuose 11, 13, 14, 15 fiksuoti XIX–XX a. susiformavę perkasimų pažeisti 7–55 cm storio kultūriniai sluoksniai. Juose rasta pavienių keraminių žiestų indų šukių. Šurfuose 11, 14, 15 po asfalto ir smėlio sluoksniu atidengti XX a. I pusės akmeniniai grindiniai iš skaldytų akmenų. Šurfe 12 fiksuotas XX a. perkastas 1,2 m storio sluoksnis. Šurfe 16 nustatytas fragmentiškai išlikęs XX a. pradžios viršutinis grindinys iš smulkių lauko akmenų, o nuo 65–78 cm gylio fiksuotas XVIII a. – XIX a. pradžios apatinis akmeninis grindinys (4 pav.). Šurfe nustatytas 32 cm storio XVIII a. – XIX a. pradžios intensyvus apatinio horizonto kultūrinis sluoksnis su radiniais. Šiame sluoksnyje tarp juodžemio ir tamsiai pilkų žemių rasta keraminių žiestų indų šukių, koklių fragmentų, arklio pasaga, vinių, arklių ir kitų galvijų kaulų. Įžemis šurfuose fiksuotas 58–102 cm gylyje.

Vasario 16-osios gatvėje ištirta 13 bendro 30,92 m² ploto šurfų. Šurfuose 17–20, 22–24, 28 fiksuoti XIX–XX a. susiformavę perkasimų pažeisti 35–60 cm storio kultūriniai sluoksniai. Šurfe 18 tarp perkastų žemių rasta pavienių žmogaus kaulų. Šurfe 21 fiksuotas 43 cm storio XIX a. pabaigos – XX a. pradžios viršutinis kultūrinis sluoksnis, o tamsiai gelsvo smėlio sluoksnyje 1,03–1,32 m gylyje atidengti perkasimų pažeisti 2 žmonių kapai. Nustatyta, kad mirusieji palaidoti XVII a. pabaigoje – XIX a., kapuose įkapių nerasta. Fiksuoti dubens ir apatinių galūnių kaulai. Kapuose kaukolės, stuburo ir rankų kaulai neišliko. Laidoti aukštielninki, orientuoti V–R kryptimi. Šurfe 25 fiksuotas 35 cm storio XIX–XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis, atidengti pamatų akmenys. Šurfe 26 fiksuotas neintensyvus pažeistas 50 cm storio XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis su buitinės keramikos šukėmis. Šurfe 27 fiksuotas 1,05 m storio XVII a. pabaigos – XIX a. kultūrinis sluoksnis su plytų griuvenomis ir įvairiais radi-

5 pav. Vasario 16-osios gatvėje, šurfe 29 aptiktos XVI a. pabaigos – XVII a. keraminių žiestų indų šukės. D. Petrulio nuotr.

Fig. 5. Sherds of late 16th–17th-century hand thrown ceramic vessels discovered in test pit 29 on Vasario 16-osios Street

0 2 cm

6 pav. Laisvės aikštėje šurfe 2 rasta Rusijos 1730 m. denga. D. Petrulio nuotr.

Fig. 6. A Russian 1730 denga found in test pit 2 in Laisvės Square

niais. 60–147 cm gylyje pilkose žemėse su žvyru ir plytų griuvenomis rasta žiestų keraminių ir stiklinių indų šukių, glazūruotų ir neglazūruotų koklių fragmentų, moneta, gyvulių kaulų. Šurfe 29 nustatytas 50 cm storio perkasimų pažeistas XVIII a. – XIX a. pradžios viršutinis kultūrinio sluoksnio horizontas ir apatinis – XVI a. pabaigos – XVII a. tamsaus dirvožemio su moliu 52 cm storio sluoksnis. Jame 1,56–1,8 m gylyje rasta įvairaus dydžio neglazūruotų žiestų keraminių indų dalių: 2 dugneliai, 6 priedugniai ir 11 šoninių sienelių šukių. 1,65–1,8 m gylyje rasta žiestų keraminių indų šoninių sienelių ir pakraštėlių su viršutine briauna šukių. Iš jų išsiskyrė dvi šukės, kurių išorinės sienelės buvo ornamentuotos bangelių linijomis. Šios puodų šukės iliustruoja išskirtinius ankstyvosios vietinės puodininkystės pavyzdžius Panevėžio mieste. Šie puodai ir puodynės buvo skirti maistui gaminti ir maisto produktams laikyti. Šurfuose 17, 19, 20, 22 fiksuoti XX a. perkasti supiltiniai neinformatyvūs žemių sluoksniai. Įžemis šurfuose fiksuotas 81–250 cm gylyje.

Iš viso šurfuose rasti 283 radiniai (monetos, metaliniai dirbiniai, keraminių žiestų indų šukės, stiklo šukės, koklių ir čerpių fragmentai), kultūriniuose sluoksniuose rasta gyvulių kaulų (5, 6 pav.).

The field evaluation in Panevėžys

Field evaluations, during which 51 test pits and 2 trenches (a total of 134.88 m^2) were excavated, were conducted in the historical part of the city of Panevezys (Fig. 1), in Laisvės and Povilo Plechavičiaus Squares, and on Elektros, Klaipėdos, Respublikos, and Vasario 16–osios Streets. In Laisvės Square late 17th–19th-century cultural layers were recorded (Fig. 2), in P. Plechavičiaus Square and on Klaipėdos Street 18th – early 20th-century cultural layers disturbed by digging, on Klaipėdos and Respublikos Streets first half of the 20th-century paving and 18th–19th-century cultural layers (Fig. 4), on Vasario 16–osios and Elektros Streets late 16th – early 20th-century cultural layers (Fig. 3), and in test pit 21 on Vasario 16–osios Street two destroyed 17th–19th-century burials. Overall, 283 finds were discovered in the test pits (coins (Fig. 6), metal artefacts, sherds of hand thrown ceramic vessels (Fig. 5), glass shards, stove tile fragments, and roof tile pieces) and animal bones.

ŠIAULIAI

Virginija Ostašenkovienė

Šiaulių miesto Prisikėlimo aikštė ir jos prieigos

2018–2019 m. Šiaulių senojo miesto (UK 27097) teritorijoje, Prisikėlimo aikštėje ir jos prieigose atlikti archeologiniai tyrimai, kurių metu ištirta 12 perkasų ir 2 šurfai (bendras plotas 262 m^2), žvalgytas 4720 m^2 plotas.

Šiaulių miesto vardas pirmą kartą paminėtas 1524 m. Žygimanto Senojo rašte. Miestas kūrėsi ūkiniu požiūriu svarbioje vietoje, patogioje prekybos kelių sankryžoje, aukštumoje į PV nuo Talšos ežero. Šiauliuose XV a. viduryje pagrindinių iš miesto vedančių kelių kryžkelėje